

Joseph M i g a l a. *Polish Radio Broadcasting in the United States. Distributed by Columbia University Press. New York 1987 ss. XIV, 309. East European Monographs 216.*

Józef Mięgała urodził się 1913 r. w Chicago, Ill. W latach 1914-1947 przebywał w kraju, gdzie ukończył gimnazjum w Tarnowie oraz ekonomię na Uniwersytecie Jagiellońskim. Uczestniczył w kampanii wrześniowej i działał w ruchu oporu. W r. 1947 powrócił do Stanów Zjednoczonych, gdzie podjął się w 1950 r. prowadzenia polskich programów radiowych i osiągnął na tym polu znaczne sukcesy. Mając świadomość, że ożywiona działalność polskich programów radiowych w Stanach Zjednoczonych nie znalazła dotąd prawie żadnego odzewu w literaturze naukowej, a nawet popularnej, przystąpił – mimo podeszłego wieku – do opracowania jej dziejów z całą energią. Wyniki pracy przedstawił w 1980 r. na Wydziale Dziennikarskim Uniwersytetu Warszawskiego w postaci rozprawy doktorskiej. Streszczenie jej części historycznej pt. *Historia polskich programów radiowych w Stanach Zjednoczonych* opublikował również w „Przeglądzie Polonijnym” (10:1984 z. 1 s. 21-37).

Praca została podzielona na cztery części: 1. Pozycja polskich programów radiowych w amerykańskim systemie programów radiowych; 2. Programy polskiego radia w głównych skupiskach polsko-amerykańskich; 3. Rola radia w służbie amerykańskim grupom etnicznym; 4. Analiza odpowiedzi na ankietę o polskim radiu w Stanach Zjednoczonych.

Mięgała jako praktyk i organizator, a nie teoretyk, chciał w wymienionej pracy przede wszystkim podzielić się własnymi obserwacjami i opublikować zgromadzoną drogą ankiet i wywiadów dokumentację. Nie mógł się oprzeć na literaturze drukowanej, bo takiej – poza drobnymi ogłoszeniami prasowymi i kilku okolicznościowymi drukami – niestety nie ma. Nie miał też czasu na podjęcie długich i żmudnych poszukiwań archiwalnych z powodu swego wieku. Stąd – mimo ogólnego tytułu książki – szerzej zakreślił jedynie w części pierwszej stronę historyczną (rozd. 1), prawną (rozd. 2) i organizacyjną (rozd. 3) rozgłośni radiowych amerykańskich i na tym tle sieci polskich programów (rozd. 4); w części drugiej zarysował zwięzłą historię programów polskich w poszczególnych stanach (rozd. 5-13), przedstawił fenomen powodzenia audycji muzycznych w stylu „Polka show” (rozd. 13) oraz sylwetki głównych pionierów, organizatorów i dyrektorów polskich programów (rozd. 15); w części trzeciej – na podstawie dokumentacji własnej programu radiowego – ukazał rolę, jaką spełniają polskie programy w środowisku dawnej i nowej Polonii (rozd. 16); w rozdziale czwartym przeprowadził analizę odpowiedzi ankietowych, wyciągnął odpowiednie wnioski (rozd. 17) i wysunął kilka postulatów dotyczących przyszłości (rozd. 18). Ogromna liczba map, statystyki i porównań stanowi dla socjologa doskonały materiał do przeprowadzania różnych analiz.

Na pewno najwięcej może skorzystać z książki historyk polskiej kultury muzycznej w Stanach Zjednoczonych. Niewątpliwie programy muzyczne zajmowały większą część programów polskich i były specjalnością samego Mięgały. Fenomenem była audycja „Polka show”, w której dominowała muzyka oparta na polskich i innych europejskich melodiach ludowych, ale powstała już na gruncie amerykańskim. Zyskała ona ogromne

powodzenie i miała po 1950 r. wielki wpływ na życie kulturalne, głównie starszego pokolenia Polonii.

Nie mniej dobrze przedstawia się strona historyczna pracy, oparta głównie na artykułach prasowych i odpowiedziach ankietowych. Dotyczy to zarówno rozwoju poszczególnych ośrodków polonijnych, omówionych według stanów, jak i biogramów pionierów i kierowników polskich programów: Jana Lewandowskiego, Pawła Fauta, Franciszka K. Czyżewskiego, Edwarda D. Oskierki, Haliny Paluszek-Gawrońskiej, Lidii Pucińskiej, Bronisława Zielińskiego, Euzebiusza Żarneckiego, Waltera Leśkiewicza, Stanisława Z. Wachtela, Waltera Jagiełły oraz Adama, Jana i Ludwika Paluszków.

Cenne są własne spostrzeżenia autora o roli spełnianej przez polskie programy radiowe. Główną ich funkcję widzi on zarówno w podtrzymywaniu polskości, nauce języka polskiego, zachowaniu polskiej tradycji i pieśni, służbie polskim organizacjom społecznym, zbliżaniu do siebie różnych pokoleń, a więc w celach ogólnych i powszechnych całej Polonii, ale też w poszukiwaniu pracy, załatwianiu spraw związanych z imigracją i naturalizacją, wiadomościach, ogłoszeniach o kupnie i sprzedaży, czyli o zadaniach praktycznych, często komercyjnych. Dostrzega też znaczną rolę polskich programów radiowych w pomaganiu najnowszej polskiej emigracji – choćby poprzez naukę języka angielskiego i pośrednictwo w dochodzeniu do stabilizacji; a zarazem – właśnie dzięki dopływowi ludzi wykształconych w Polsce i posiadających niekiedy dobre przygotowanie – widzi możliwość rozwoju radia.

Autor pominął – niestety niemal zupełnie – stronę ideologiczną, czyli charakterystykę przekazywanych treści politycznych, kulturalnych czy religijnych. W większości przypadków jest to zresztą niemożliwe. Programy polskie były i są prowadzone przeważnie przez jedną lub najwyżej dwie osoby, zmuszone do załatwiania wszystkich spraw związanych z programem – a zatem organizowania zaplecza finansowego, zdobywania autorów lub przygotowania własnych programów, wygłaszania ich. Audycje były prowadzone przeważnie na żywo, w większości bez przygotowanych, pisanych tekstów. Brakowało zatem czasu (a zapewne i zrozumienia) na prowadzenie stałej dokumentacji, głównie zaś na przechowywanie wygłaszanych tekstów, czyli na tworzenie własnego archiwum. Autor nie był zatem w stanie przedstawić relacji polskich stacji radiowych na wielkie wydarzenia historyczne. Bardzo interesującą rzeczą byłoby np. pokazanie działalności radia w okresie II wojny światowej czy stosunku do wydarzeń krajowych po jej zakończeniu. Niewątpliwie wiele takich materiałów istnieje, głównie u autorów zapraszanych z prelekcjami czy komentarzami, ale dotarcie do nich wymaga dziś niemałego wysiłku. Nawiasem mówiąc, natknąłem się kiedyś na teksty patriotyczne ks. Franciszka Domańskiego SJ z okresu wojennego, wygłaszane w audycjach polskich w Chicago.

Osobny rozdział w dziejach polskich programów stanowią audycje religijne, które w książce tylko zasygnalizowano kilkoma ogólnymi stwierdzeniami oraz uwzględniono w podanych zestawieniach. Nieco szerzej autor omówił je we wspomnianym wyżej artykule w „Przeglądzie Polonijnym”. Na szczególną uwagę zasługuje szeroko znana i nadawana przez wiele stacji radiowych Stanów Zjednoczonych i Kanady „Godzina różańcowa” o. Justyna Figasa z Buffalo. Audycje religijne miały zapewne duży wpływ na kształtowanie się duchowego oblicza Polonii, co wymaga dalszych gruntownych badań historycznych i ankietowych. Nawet Radio Watykańskie, doceniając rolę tego

środka przekazu, nadawało w okresie II wojny światowej polskie audycje do Stanów Zjednoczonych (te teksty w większości zostały zachowane).

Niezależnie od wspomnianych zastrzeżeń autor tej obszernej monografii polskich programów radiowych w Stanach Zjednoczonych dokonał pionierskiej pracy. Uczynił to najlepiej, jak tylko mógł. Doskonale zarysował tło, głównie historyczne i organizacyjne, na którym będzie można malować w przyszłości różne fragmenty tej bogatej rzeczywistości, jakim jest program radiowy. Rola, jaką odegrały polskie audycje radiowe, będzie wymagać jeszcze długich i żmudnych badań, tym bardziej że nawet w wielkim i reklamowanym dziele zbiorowym pt. *Polonia amerykańska. Przeszłość i współczesność*, wydanym w 1988 r., została przedstawiona bardzo ogólnikowo.

Ludwik Grzebień SJ

Polonia w Austrii. Pod red. Władysława Kucharskiego. Lublin 1987 ss. 212. Polonijne Centrum Kulturalno-Oświatowe UMCS i Towarzystwo „Polonia” w Lublinie.

Omawiana publikacja ma charakter jubileuszowy, gdyż jej geneza wiąże się z obchodami 90-lecia istnienia i działalności Związku Polaków w Austrii „Strzecha” (1894-1984). Jest ona pokłosiem sympozjum zorganizowanego przez Polonijne Centrum Kulturalno-Oświatowe UMCS i Towarzystwo „Polonia” w Lublinie w dniu 17 października 1984 r., które było już szóstą z kolei debatą naukową poświęconą Polakom i Polonii w Austrii oraz stosunkom polsko-austriackim. W sympozjum uczestniczyła kilkunastoosobowa grupa z Wiednia – członków „Strzechy”.

Książka ukazała się nakładem wydawnictwa Polonia, pod redakcją Władysława Kucharskiego, znanego długoletniego badacza problemów Polonii austriackiej i autora kilkunastu prac dotyczących tej tematyki, a zwłaszcza historii polskich organizacji działających w Austrii. Jak przystało na jubileuszową publikację, otwierają ją uroczyste adresy z okazji 90-lecia „Strzechy”: prezydenta Republiki Austriackiej – Rudolfa Kirchschröckera i przewodniczącego Rady Państwa – Henryka Jabłońskiego, oraz przemówienia powitalne zastępcy Sekretarza Generalnego Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną – Zbigniewa Tomaszewskiego i rektora Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie – Stanisława Uziaka.

Książka, poza wstępem Kucharskiego i dwoma szkicami biograficznymi, składa się z 15 referatów, które wygłosili na sympozjum członkowie „Strzechy” i polscy badacze zagadnień polonijnych. Ich treść jest różnorodna, chociaż można ją zgrupować wokół kilku spraw: sytuacji Polonii austriackiej ze szczególnym uwzględnieniem „Strzechy”, stosunków polsko-austriackich oraz problemów ogólnopolonijnych i programowych.

Część naukową otwiera referat Władysława Kucharskiego (z Lublina) pt. *Usytuowanie stowarzyszeń w prawie austriackim w drugiej połowie XIX wieku* (s. 23-40). Na tle politycznych przemian 1867 r. i zwiększonej liberalizacji życia publicznego w Austrii